

37. Vö. Korall, 59. (2015), *Áldozatnarratívák*.

38. Az eddig legnagyobb vitát kavart feldolgozás Angelo Rizzoni producer és Maurizio Zaccaro rendező televíziós sorozata, amely ellen az örökösök a történet meghamisítása miatt pert indítottak 2003-ban. A Molnár-örökösök magyarországi megbízottja, Horváth Ádám, többek között „kedvezőtlen magyarságkép kialakításával” vádolta az alkotókat, hiszen, mint mondta, a regény sok külföldiben összefonódott a magyarságképpel. „Amikor Magyarországon járt a japán császár és kérdezték tőle, hogy milyenek találta a magyarokat, azt válaszolta: csupa Nemecek Ernő és Boka János”. Galuska László Pál, *i. m.*

39. Ekképpen a regény alapjául szolgálhatott az amerikai Frank Borzage háborúellenes propagandafilmjének (*No Greater Glory*, 1934).

KAMARÁS ISTVÁN OJD

Micimackó-projektum

Hány élete van egy művészi alkotásnak? Ahány olvasója? Ahány olvasata?¹ A nagyon hasonló olvasatok – és erre a *Micimackó*² esetében is számítani lehet – cáfolni látszanak azt a feltevést, mely szerint ahány olvasás, annyiféle olvasat. Kérdés és dilemma így is marad bőven. Mit kezdjünk azokkal az olvasásokkal, melyeknek eredménye erőteljes elutasítás, teljességgel közömbösnek maradás, az „ebből egy kukkot sem értettem” kijelentés? Legutóbbira kevésbé lehet a Milne-regény esetében számítani, arra már inkább, hogy többen gyermetegnek ítélve elutasítják, és arra is, hogy a „komoly olvasók” egy részét a *Micimackó* nem fogja komolyabban megérinteni. Úgy tűnik, eléggé nehéz a *Micimackó*t totálisan félreérteni, de hogy lehetséges nagyon különbözőképpen értelmezni, erre meggyőző példát kínál F. C. Crews *The Poob Perplex* (1964) című tankönyve, mely tizenkétféle értelmezést kínál, egyebek mellett baloldali, pszichoanalitikus és feminista értelmezéseket. Irodalomtudós kollégái közül egyesek viccnek, mások kitűnő paródiának, megint mások szellemesen megírt tudományos munkának tekintik, vagy éppen a Milne-regény botrányos félreértelmezéseinek. A „félreértelmezés” persze helyes értelmezést vagy értelmezéseket feltételez. Csakhogy vannak-e egyáltalán ilyenek? Beszélhetünk-e olyan értelmezésekről, melyek helyességét valamely autoritás szavatolja? Ha olyan értelmezéseket tartanánk helyesnek, melyek körül komoly mértékű szakértői konszenzus alakult ki, kérdés, van-e elfogadott kritériuma annak, hogy mennyi is az elegendő mértékű konszenzus. És ha van, meddig érvényes?

Az 1998-ban megjelent *Micimackó munkafüzet*ben négy szakértői értelmezést mutatok be.³ Halász László pszichológus értelmezése szerint Milne „mindvégig a kisgyereki szemlélet keretein belül maradván többértűen, mégis egységesen tud mesélni, türelmességet, megértést sugallva a sokféleség, különösség iránt”.⁴ Kiss Endre filozófus szerint „szakadék tátong vágyaink és képességeink, köztünk és a társadalom között. A keserű, rezignált, illúziótlan hozzáállás mellett a világgal kibékülés, a belátás és a derű világa valósulhat meg a műben, melynek elolvasása után kibékülünk a világgal”.⁵ Kardos András kritikus szerint „a *Micimackó* világa a

béke és a játék világa, a jelen világa, mely a valóság antitézise. Misztikus világ, melynek meghatározó elvei a szimbolikus játék, a közösség, a szemlélődés, a béke és a szeretet”.⁶ Radnóti Sándor esztéta magyarázata szerint a „Micimackó értékvilágnak vezető értéke a tolerancia. A konfliktusok gyerekes lekicsinylése a regény felnőtt sikerének titka. Ez a gyerekkönyv felnőtt könyvként kapja meg igazi értékét, mert nincs benne már semmi a csodák naiv realizmusából, az észuralom bizakodó realizmusából, csak szkeptikusan realiztikus.”⁷ Van ugyan közös elem ezekben az olvasatokban, (például a tolerancia), de különbözőségük is nyilvánvaló. Azzal is számolni kell, hogy különböző (társadalmi-kulturális) helyeken és különböző (történelmi) időszakokban más és más mértékű konszenzus alakulhat ki körülöttük, külön-külön és együttvéve. Az értelmezések kavalkádjában az egyik lehetséges megoldás az lehetne, hogy minden olvasatot egyenrangúnak tekintünk, azzal érvelve, hogy mindegyikben van valami elfogadható, valami érvényes, valami igazság. Mivel a művészi alkotások összetettségéhez, többdimenziós voltaához képest minden olvasat különböző mértékű redukció, a másik megoldás az lehetne, hogy a bírák módszerével megállapítjuk az egyes értelmezések redukáltságának, árnyaltságának, reflektáltságának mértékét. Eltekintve a bírák szakértelmének és pártatlanságának problematikájától, még bőven maradnak kérdések. Mennyiben tekinthető még árnyalt és reflektált redukciónak a *Micimackó* esetében a „gyermeki”, és mennyiben a „gyermeteg” minősítés? És persze felvethető a kérdés, hogy mit kezdünk azzal az olvasóval, akinek értelmezése igencsak redukált és reflektálatlan, igencsak a felszínen marad, ugyanakkor ugyanő remekműnek tekinti és megrendítő hatásról számol be?

Mekkora esélye van egy árnyalt, reflektált olvasatnak? Ehhez az is szükséges, hogy az olvasó úgy érezze, a „mese róla szól”. Ennek pedig legalább három feltétele van: először a mű és az olvasó világának (a két horizontnak) valamelyes átfedése, másodsor a mű nyelvének (kódrendszerének) valamelyes ismerete, harmadszor, hogy az olvasó mellette döntve bevonja életébe az adott olvasmányt, hogy számára egzisztenciálisan fontos legyen a mű elolvasása. Az első és harmadik feltételben benne van az olvasói elvárások teljesülése is. E három feltétel hiányában – és ez még a *Micimackó*-típusú népszerű olvasmányok esetében is előfordulhat – nem jöhet létre érdemi találkozás mű és olvasó között, még kevésbé társszerzői viszony.

Olvasmányélmények az élettörténetben

El kell ismernünk, hogy mi, olvasásszociológusok meglepő magabiztossággal és/vagy gyanútlanysággal tettük föl a „Mik voltak élete legnagyobb olvasmányélményei?” kérdést. Nem számoltunk eléggé azzal, hogy a válaszokban gyermekkori és felnőttkori, régebbi és mostani élmények kerülnek egymás mellé. Még ha mellé is tettünk ilyen kérdéseket, hogy „Mit olvasott az utóbbi időben?”, „Mik voltak legutóbbi legnagyobb olvasmányélményei?”, akkor is előfordulhatott, hogy a megnevezett élmény egyik olvasó esetében identitásukra döntő hatással lévő, életvilágukat és világlátásukat jelentős mértékben befolyásoló esemény előtt vagy után történt. Hasonló a helyzet, amikor egyes olvasmányok (ez esetben a *Micimackó*-könyvek) ismeretére, kedvelésére, hatására vagy értékelésére kérdezzük rá, hi-

szen ekkor is komolyan számolni kellene az élmények történetiségével. Egy szó, mint száz, az olvasáskutatónak nem szabadna kiszakítani az olvasmányélményeket az olvasó élettörténeti, élménytörténeti és ezen belül egyéni olvasástörténeti összefüggéseiből, ugyanis igazából csak ilyen kontextusokban lehet őket helyesen betájolni, értelmezni. Kérdés, persze, mennyire lehetséges rekonstruálni, vagy az olvasóval rekonstruáltatni az olvasmányélményeket, és persze az is, hogyan lehetne ezt megvalósítani kérdőíves módszerrel. Ha az olvasó meg is próbálkozik felidézni olvasmányemlékeit, azokat a, Heller Ágnes szavaival, epizodikus emlékfoszlányokat⁸ mindig a mai emlékező próbálja behelyezni saját élettörténetébe, vagyis úgy, ahogyan ma érzi, látja, gondolja. Egy olvasó három legnagyobb olvasmányélménye élettörténetének három különböző időszakából származhat, az emlékező tudat jóvoltából mégis egymás mellé rendelhetők. Előfordulhat, hogy egyes olvasók élesen képesek megkülönböztetni a *Micimackó* gyermekkori és mai olvasmányélményét, mégis mindkettő mai olvasói énjük produkciója.

Más olvasmányokhoz képest a *Micimackó* (ugyanis olvasói döntő többsége egyetlen könyvként tartja számon a két opust) egy-egy olvasástörténetben akár két-három-négy alkalommal is felbukkanhat: mint egészen kicsi korban számukra felolvasott mese, kisiskolás korban mint az iskolai olvasmányok egyike, kamasz- vagy ifjúkorban a kortárs-csoport, a nemzedéki vagy szubkulturális divat hatására elolvasott vagy újraolvasott könyv, szülőként vagy nagyszülőként gyerekeknek felolvasott, vagy – mint ebben a kutatásban – a kutató kedvéért elolvasott *Micimackó*. Mindezt figyelembe véve egy szakmailag védhető *Micimackó* befogadás-vizsgálathoz jó szívvel két meglehetősen rögzös út ajánlható. Az egyik lehetőség az olvasmányélménynek mint élettörténeti eseménynek a rekonstruálása, ami hasonlatos a régészeti vagy lélektani feltáráshoz. A másik lehetőség: egészen friss olvasásélmények vizsgálata. Mostani kutatásomban, melyet a *Micimackó*-projektum első lépésének tekintek, erősen leszűkített mozgástérben (csupán tanítványaim által felkutatott, eléggé különböző típusú *Micimackó*-olvasókkal kitöltött kérdőívekre hagyatkozva) a korántsem ideális harmadik utat kellett választanom.

A *Micimackó* olvasástörténete

Amikor a kilencvenes évek közepén a neves angol olvasásszociológus kollégám, Bryan Luckham segítségét kértem a *Micimackó*-receptió szakirodalmának összegyűjtéséhez, hosszas és alapos kutatás után maga is meglepődött, hogy e tekintetben még alig történt igazán érdembeli. Szerinte még Milne halálakor is csak jelentéktelen írások jelentek meg. Az egyetlen „kemény adatokat” tartalmazó komolyabb közlemény⁹ viszont ígéretesnek tűnt, hiszen egy olyan kutatás eredményeit adta közre, melyet közel nyolcezer 10–15 éves tanuló körében végeztek, amikor is az előző hónapban olvasott könyvekre kérdeztek rá. A legalább tíz tanuló által említett 246 könyv között azonban nem szerepelt a *Micimackó*. Mivel a barátom két hónapot töltött Magyarországon,¹⁰ jól tudta már, hogy hazájában a fiatalok és a felnőttek körében korántsem annyira népszerű ez a mű, mint minálunk, de arra nem számított, hogy még az angol gyerekek körében sem komolyabb mértékben.

A *Micimackó* Magyarországon kilenc (és hét) évvel angliai debütálása után,¹¹ 1935-ben jelent meg, majd 1936-ban, 1945-ben, 1946-ban, 1948-ban. Ezután 1957-ig majdnem tíz év szünet következett, majd ismét tíz év, ám ezt követően évenként, kétévenként kiadták. A szovjet blokk jó néhány országában még ennél is hosszabb ideig nélkülözték a *Micimackót*. Az irodalmi művek egyik fajta útja-sorsa hazánkban az ötvenes-hatvanas években a befagyasztás, a zárolás vagy éppen a betiltás volt, a másik pedig a lassanként legitimálás, integrálás, melynek első szakasza a „tiltott” státusból a „fogcsikorgatva túrt” vagy már rögtön a „túrt” státusba kerülés, ahonnan szerencsés esetben az „óvatosan támogatott” vagy éppen a hivatalosan támogatott státusba kerülhetett a mű. Ennek a bizony eléggé göröngyös és kanyargós útnak különféle szakaszait járta a *Micimackó* is.¹² *A kis herceg* és a „fel-nőtt mesévé” váló Lázár Ervin-mesék, a svéd gyermekversek mellett a *Micimackó* autonómiára törekvő vagy éppen ellenzéki szubkultúrákban „ellen-műként” is szerepelt, általánosabb lett azonban híd-szerepe a különböző kultúrák és nemzedékek között (Kamarás 2005/a).

A Micimackó-befogadás az eddigi hazai kutatások tükrében

Megtévesztő mozzanata a *Micimackó* recepciótörténetének a 2005-ös *Nagy Könyv* olvasást népszerűsítő kampány, amelynek keretében a Milne-regény bekerült a top-tizenkettőbe, ugyanis korántsem volt ennyire népszerű az elmúlt negyedszázad országosan reprezentatív olvasáskutatásai szerint, legfeljebb csak egyes rétegekben. Nagy Attila adataira (2003) támaszkodva Éhmanné Havas Mária (2010) közli, hogy 2004-ben a felső tagozatos általános iskolások körében a leggyakrabban választott irodalmi hősök között maga *Micimackó* a fiúknál a nyolcadik, a lányoknál a hatodik, a kedvenc szerzők között pedig Milne csak a tizedik és a nyolcadik helyet foglalta el.

1999–2000-ben közel háromszáz fős, zömmel tízen- és huszonevesekből álló (nem reprezentatív) minta segítségével egyebek mellett 53 műalkotás¹³ ismertségét és kedveltségét is vizsgáltam.¹⁴ Ebben az együttesben, mint legkedveltebb, a *Micimackó* került az élre 65 százalékkal.¹⁵ A vizsgáltak legnagyobb irodalmi olvasmányélményeinek összetételéből megállapítható volt, hogy *A legyek urát* említők nagy százaléka a *Micimackót* is említette. Ezzel szemben *A kis herceg* élménykörében nem szerepelt a *Micimackó* (Kamarás 2005/b:164).¹⁶ Még jobban árnyalódott a kép a vizsgált 53 műalkotás élménykapcsolatainak ismeretében. Sokaknak meglepetést okozhat az, hogy akiknek tetszett a *Bűn és bűnböjtés*, *A Mester és Margarita*, *A legyek ura*, az *Üveggyöngyjáték*, az *Aranysárkány*, a *Légy hű önmagadhoz*, az *Iskola a határon* és a *Sörgyári capriccio*, azoknak tetszett a *Micimackó* is. Kézenfekvő magyarázat lehetne, hogy a *Micimackó* a nagyon sokak által olvasott és kedvelt alaplátványok közé tartozik, mely alaphoz nagyon különböző felépítmények tartozhatnak. Mégsem teljesen erről van szó, hiszen a *Micimackó*-olvasmányélmény egyaránt távol van a posztmodern műalkotások és jó néhány szórakoztató és/vagy borzongató olvasmány és film élménykörétől.¹⁷

A kutatásról

Afféle szondázó elővizsgálatnak tekintem 202, zömmel felsőfokon tanuló és diplomás (és a kontroll-csoporthoz tartozó középfokon iskolázott) *Micimackó*-olvasó körében végzett kutatásom. Az olvasók kiválasztásában és csupán a 20–30 perces igénybe vehető kérdőívek kitöltésében a Pannon Egyetemen meghirdetett művészetpszichológiai kurzusomon résztvevő hallgatóim segítettek 2014-ben és 2015-ben. Feltételeztem, hogy konszenzusképző alapolvasmány mivolta ellenére is találok ha nem is túl nagy, de azért jelentős eltéréseket a mű befogadásában. Arra számítottam, hogy a független változónak tekintett befogadást befolyásoló tényezők, a nem, az életkor, az iskolázottság, a foglalkozás jellege, a világlátás, az értékrend, a világnézet, az irodalomhoz való viszony és az olvasás időpontja befolyásolja a *Micimackó* befogadását (mint függő változót), vagyis az olvasmány hatását, művészi értékének megállapítását, az olvasói elvárásoknak való megfelelést, a mű vélt üzenetével való egyetértést, a szereplőkkel való rokonszenvezést és a mű értelmezését.

A minta negyede férfi, háromnegyede nő. Az életkori szerkezet tekintetében csak minimális eltérések¹⁸ vannak férfiak és nők között.¹⁹ Nagyobb eltérések tapasztalhatók a világszemlélet és az irodalomhoz való viszony vonatkozásában. A mintákban szereplő nők körében valamivel kisebb a pesszimisták és valamivel nagyobb az optimisták aránya, a huszonévesek viszont jóval pesszimistábbak és jóval kevésbé optimisták, mint az idősebbek. A nők irodalommal kapcsolatos beállítódása valamivel pozitívabb (öt fokú skálát használva 3.39), mint a férfiaké (2.98). A humán pályán tanulók és foglalkoztatottak²⁰ olvasói attitűdje pozitívabb (3.23), mint a reál pályákon²¹ lévőké (2.83). Az optimista világlátásúak számára fontosabb az irodalom (3.21), mint a borúlátók számára (2.78). Értékrendjüket tekintve a kérdezetteknek csak alig több, mint egynegyedét sikerült egyértelműen besorolni: 11 százalékuk értékrendjét a biztonság és a kellemesség értékei²² uralták, 9 százalékukét a szociális,²³ 7 százalékukét a szellemi²⁴ értékek.²⁵

A *Micimackó* hatása

(*Fogadtatás*) Nem meglepő, hogy a sokak életében „alapszövegnek” tekintett *Micimackó* a vizsgált olvasók döntő többségének tetszett vagy nagyon tetszett (ezt érzékelteti a 4.26-os átlag). Ebből arra következtethetünk, hogy a mű kedvelésében nemigen várhatóak jelentős eltérések a különböző független változók mentén. Nem számított a fogadtatást illetően az, hogy ki mikor olvasta, és csak nagyon kevés befolyással volt a fogadtatásra az irodalommal való viszony. Valamivel jobban tetszett a nőknek (4.32), mint a férfiaknak (3.94), az 50 évesnél idősebbeknek (4.28), mint a náluk fiatalabbaknak (3.95), a diplomásoknak (4.64), mint az egyetemistáknak (3.93) és a középfokú végzettségűeknek (4.13), a humán szférában tanulóknak és foglalkoztatottaknak (4.33), mint a reál pályákon lévőknek (4.01), az optimistáknak (4.32), mint a pesszimistáknak (4.00). Az értékrend még erősebben befolyásolta a fogadtatást: a biztonságos és kellemes élet értékeivel jellemezhetőeknek tetszett legkevésbé (4.00) a *Micimackó*, valamivel jobban tetszett a szociális (4.18), legjobban pedig a szellemi értékeket előnyben részesítőeknek (4.66).

A tetszés-nemtetszés indokolásában ennél is nagyobb különbségek adódtak. Ebben a tekintetben már az is értékelhető adat, hogy a kérdezettek mekkora hányada nem indokolta tetszés-nemtetszés osztályzatát: az átlagos 21 százalékkal szemben az egyetemisták, a humán pályán lévők és a pesszimisták 25-25, a kellemes-biztonságos értékrendűek 32 és az irodalomtól legnagyobb távolságra lévők 37 százaléka. Zolnay Vilmos „elbűvölően, szívszorongatóan szomorúnak, és éppen ezáltal vigasztalónak” nevezte a *Micimackót*.²⁶ Olvasóink közül legtöbben (16%) csupán csak kellemes, kedves, szórakoztató olvasmánynak tartották a Milne-regényt. Legkevésbé a biztonságos-kellemes értékrendűeket szórakoztatta (8%). Többen (13%) azon kívül, hogy kedves és szórakoztató olvasmánynak tartották, még elgondolkodtatónak is. A férfiak (21%) jóval inkább, mint a nők (11%), a 30 éven felüliek jóval inkább (21%), mint a huszonévesek (8%), a reálszférához tartozók inkább (18%), mint a humán pályán lévők (9%). Nem akadtak ilyenek a pesszimisták körében és csak kevesen (9%) az irodalommal lazább kapcsolatban lévők között (9%); legnagyobb arányban fordultak elő a diplomások (22%) és a szociális értékrendűek (23%) körében. A kérdezettek 6 százaléka nem csak szórakoztató olvasmánynak tartotta, hanem jellembrázolását, karaktereit is méltányolta, legnagyobb arányban (14%) a reálorientációjuk. A kérdezettek 15 százaléka negatívumokat is említett, ami egyeseknél érzéketlenségről, másoknál éppen kritikus reflexióról tanúskodott. Legtöbbjük túlságosan gyermeketegnek tartotta Milne művét; legnagyobb arányban a huszonévesek (21%), a pesszimisták (26%), legkisebb (0-8%-os) arányban a diplomások, az optimisták, az ötven éven felüliek és a szellemi értékeket előnyben részesítők. Megemlítendő, hogy az irodalommal legszorosabb kapcsolatban lévők nagyobb arányban említenek negatívumokat, mint a többiek, ami feltehetően fejlettebb kritikai attitűdjükre utalhat.

(Az ízlés-elvárásoknak megfelelés) Azok kétharmadának, akiknek nagyon tetszett a *Micimackó*, ízlés-elvárásuknak is teljesen megfelelt, ötödének pedig nagyjából megfelelt, és mindössze hetedénél tért el a tetszés és az ízlés-elvárásoknak való megfelelés két vagy több fokkal. Nem minden esetben azoknak felelt meg leginkább, akiknek legjobban tetszett. Az, hogy az irodalommal való kapcsolat erőssége nem korrelált az elvárásoknak való megfeleléssel, eléggé könnyen magyarázható az elvárások különbözőségével. Az elvárásoknak való megfelelés leggyakoribb (16%-os) indoka a könnyen olvashatóság, könnyen érthetőség volt, mely legnagyobb (28-30%-os) arányban a legidősebbek, a pesszimisták és a szociális értékrendűek körében szerepelt. A jó stílusra hivatkozott a kérdezettek 12 százaléka, kimagaslóan legnagyobb arányban (34%) a szellemi értékrendűek.

(A művészi érték megítélése) Valamivel kisebb mértékű volt az átfedés a tetszés-nemtetszés és a művészi érték megítélése között. Akiknek eléggé vagy nagyon tetszett, azoknak kétharmada nagyon magas vagy eléggé magas művészi értéket tulajdonított a *Micimackónak*, ugyanakkor negyede csak közepesnek, 7 százalékuk csak alacsony értékűnek vagy értéktelennek ítélte, vagyis szép számmal akadtak olyanok, akiknek annak ellenére nagyon tetszett a meseregény, hogy csak közepesre, elégségesre vagy elégtelenre taksálták művészi értékét.

Az indokolások ez esetben is árnyalják az osztályzatokból összeálló képet. Ez esetben nagyobb arányban (37%) maradt el az indokolás, mint a tetszés-nemtet-

zés (23%) és az elvárásoknak való megfelelés (31%) esetében. Legnagyobb arányban a férfiak, a felsőfokon tanulók, az irodalommal leglazább kapcsolatban állók (44% és 46% közötti értékekkel) nem tudták vagy nem akarták magyarázni értékelésüket. A könnyen besorolható érdemi válaszok közül 10 százalékot tett ki azoké, akik tanulságosnak, elgondolkodtatónak ítélték a művet: legnagyobb (18-24%) arányban, a szociális értékrendűek, a 31–50 évesek, a diplomások és az optimisták (18–24%). Olvasóink 9 százaléka elsősorban vagy kizárólag a megformálást értékeli, legnagyobb (17–19%-os) arányban a szellemi értékrendűek, az irodalomhoz legközelebb állók és a legidősebbek. A mintához tartozók 5 százaléka a karakterek megformálását dicséri, átlagosnál jóval nagyobb arányban a legidősebbek (16%). Majdnem minden ötödik válasz említ valamiféle negatívumot, vagyis többben, mint akik szerint a *Micimackó* művészi értéke alacsony vagy semmi (7%). A kritizálók a mű nyelvét nehézkesnek, gyerekesnek, csapongónak érzékelik. Arányuk kimagaslóan nagy a középfokú végzettségűek (42%), az átlagosnál jóval alacsonyabb a diplomások, a reálpályán lévők körében. A válaszolók tizede úgy gondolja, hogy egy mesének nem szükséges művészinak lennie. Egyaránt akadnak közöttük az irodalom iránt többé-kevésbé fogékonyak.

(*A hatás irányultsága*) Mint jó néhány befogadás-vizsgálatomban, ez alkalommal is 33 hatáselem közül lehetett hetet kiválasztani. Legtöbben (25%) elsősorban a kellemes élményre utaló elemeket választottak: akiket az olvasmány elszórakoztatott, megnyugtatott, felvidített, felfrissített, gyönyörködtetett, meghatott, megerősített. Nem sokkal kevesebben (22%) voltak azok, akikre nagyon erős, mondhatni megrendítő hatással volt a Milne-regény,²⁷ 14 százalék volt azoknak az aránya, akik jelentős súlylyal kognitív elemeket is választottak.²⁸ Ugyanennyi (14%) volt azoknak az aránya, akikre egyértelműen negatív hatással volt az olvasmány.²⁹ 17 százalékot tett ki azok aránya, akikre egyszerre gyakorolt kellemes és erőteljes hatást, és 8 százalék azoké, akik egyaránt megjelöltek kellemes, kognitív és erőteljes hatásra utaló elemeket.

A *Micimackó* nagyobb arányban gyakorolt a nőkre (28%) kellemes hatást, mint a férfiakra (19%), kétszerte nagyobb arányban (23%) jelentett a férfiak számára kellemetlen élményt, mint a nőknek (11%). A férfiak mellett legjobban a pesszimistákat (45%) frusztrálta ez a kétségkívül derűs olvasmány, a legkevesebb kellemetlenséget a diplomásoknak (4%) és a szellemi értékrendűeknek (6%) okozta. Legmélyebb hatással pedig a 31–50 évesekre (30%) és a diplomásokra (28%) volt. Figyelemre méltó, hogy jóval nagyobb hatással volt a meseregény azokra, akik felnőtt korukban olvasták (30%), mint akik gyermekkorukban (18%). Legerőteljesebb (21–28%-os) kognitív hatást a reálorientációjúak, a középfokú végzettségűek és a szellemi értékrendűek körében váltott ki a *Micimackó*. Az erős és a kellemes hatásra utaló elemek egymáshoz viszonyított százalékaránya, vagyis a hatásereőségmutató alapján a következő sorrend alakult ki: az élen (19/34 és 20/25 közötti értékekkel) a könyvet felnőtt korukban olvasók, a 31–50 évesek, a diplomások és a szociális értékrendűek, a sereghajtók között pedig (16/18 és 25/8 közötti mutatókkal) az irodalomtól legtávolabb lévők, a reálorientációjúak, a pesszimisták, a könyvet gyermekkorukban olvasók és a középfokú végzettségűek szerepeltek.

Joggal vitathatja kutatási beszámolómban olvasója a „Megtudott-e valami újat a világról?” és a „Van-e valami, amit a *Micimackó*-könyvek elolvasása után másképp-

pen lát, mint azelőtt?” kérdések jogosságát, azzal érvelve, hogy merő naivitás egy ilyen „kedves, aranyos, jámbor” mesétől katartikus hatást várni. A kétkedőket igazolhatja az a tény, hogy az esetek 76 százalékában nemleges válasz született. A válaszok között leggyakrabban egyfelől a barátság, a szeretet, az összefogás és a szolidaritás, másfelől az egymásra odafigyelés, elfogadás, empátia és tolerancia szerepeltek. Mindkét csoportban olyan olvasók vannak, akik olvasói beállítódása pozitívabb (átlagosan 3.34) az átlagosnál (3.10), és a Milne-regény tetszés-mutatója is magasabb (átlagosan 4.56) az átlagosnál (4.26).

(A befejezéssel való elégedettség mértéke) A *Micimackó* befejezése az olvasók egy részének akár meglehetősen talányosnak (elindultak az iskoláskorba átlépő Róbert Gidával akárhová), akár szomorúnak is (vége a mesének, a paradicsomi mesevilágnak) tűnhetett, de sokak fülében a legutolsó szavak maradnak meg: „az Elvárásolt Völgyben a kislány meg a medvéje mindig játszani fognak”. A befejezéssel való elégedettség mértéke megfelelt a tetszés, az elvárásoknak megfelelés és a művészi érték megítélése mértékének, a kérdezettek döntő többsége erre a kérdésre is pozitív választ adott (4.06), legnagyobb (4.31–4.66) arányban azok, akiknek tetszett vagy nagyon tetszett a *Micimackó*: a legidősebbeknek, a diplomásoknak, az optimistáknak, a szellemi értékrendűeknek, a legpozitívabb irodalmi orientációjúaknak. Természetesen a befejezéssel való elégedettség jó érzése eléggé különböző értelmezésekhez is kapcsolódhatott.

A *Micimackó* értelmezése

(Átfogó értelmezések) Bár két kérdéssel is próbálkoztam a Milne-regény átfogó értelmezését vizsgáló, ³⁰ a kérdezettek ötöde nem tudott vagy nem akart válaszolni. Szinte minden válaszban szerepelt a barátság és/vagy a szeretet. A válaszok egyharmadában csupán ezek fordultak elő, gyakorta csak egy-két szóval. Az átlagosnál jóval gyakrabban jellemezte a férfiak (45%) és az egyetemisták (46%) és a reálorientációjú olvasók értelmezéseit, az átlagosnál jóval ritkábban (12–18%) a diplomások, a legpozitívabb olvasói beállítódásúak és a kellemes-biztonságos értékrendűek körében. A válaszolók hetedének értelmezéseiben a barátság és/vagy a szeretet mellett az összefogás és a szolidaritás is szerepel, az átlagosnál jóval nagyobb arányban a legidősebbek (22%), legritkábbana középfokú végzettségűek (24%). A válaszolók egytizedének értelmezéseiben a barátság és/vagy a szeretet mellett az egymásra figyelés, a nyitottság, az elfogadás, az empátia és a tolerancia közül legalább az egyik. Arányuk a szellemi értékrendűek, a diplomások és az irodalomra legnyitottabbak körében a legnagyobb (20–27%).

(Az értelmezések árnyaltsága) Míg az összes értelmezés között 27 százalékot tesz ki az árnyalt és többszólamú, 28 százalékot a nem vagy alig árnyalt megfogalmazás, addig a barátságra és/vagy szeretetre szorítkozó értelmezések között jóval kisebb (17%) az árnyalt és sokkal nagyobb (59%) a nem vagy alig árnyalt értelmezések aránya. Másképpen alakult a különböző árnyaltságú értelmezések aránya azon értelmezések között, melyekben a barátságon és/vagy szereteten kívül megjelentek az összefogás és a szolidaritásértelmezés-elemek is, ezek között ugyanis az árnyaltan

értelmezések aránya csupán 17%, az árnyaltaké viszont 31% volt. Valamennyi árnyalt értelmezés elsősorban a 31–50 évesek és a diplomások körében fordul elő.

Valamivel még kisebb (13%) az árnyalatlan és jelentősen nagyobb az árnyalt és többszólamú magyarázatok aránya azoknak az értelmezéseknek a körében, melyeknek kulcsfogalmi a nyitottság, az elfogadás és a tolerancia. Van még három (félutacnyi-tucatnyi esetben előforduló) értelmezés, melyek az átlagosnál jóval nagyobb mértékben árnyaltabbak: az egyik szerint a *Micimackó* világa a gyermeki világ gyermeki világképpel, a másik szerint magának az életnek a leképezése, a harmadik szerint a Milne-regény üzenete a gyermekkori paradicsom elvesztése.

(A *Micimackó világlátásával való egyetértés mértéke*) A „Mennyire áll közel Ön-höz az, amit Milne a *Micimackó*-könyvekben Ön szerint a világról és az emberről állít?” kérdésre hasonló arányban alakult a pozitív válaszok³¹ aránya, mint a tetszés-nemtetszés, az elvárásoknak való megfelelés és a művészi érték megítélése esetén. Az átlagosnál (3.92) nagyobb mértékben (4.18–4.36) fogadták el a *Micimackó* világ- és emberképét a diplomások, a legidősebbek, a szellemi értékrendűek, az átlagosnál kisebb mértékben a férfiak (3.66) és a pesszimisták (3.76). A kérdezettek 40 százaléka nem indokolt, akik igen, azok közül a legtöbben (11%) hasonló világlátásukkal érvelnek. Minden tizedik válaszoló szerint hiteles képet ad az emberről, ugyanennyien toleráns szemléletét értékelik.

A Micimackó szereplőinek kedvelése

Az olvasók többsége a kilenc szereplő közül hatot az ötfokú skálán valamivel az „elégé rokonszenves” fokozat fölé helyezi.³² Tigris kedveltsége valamivel elmaradt a negyedik fokozattól (3.97), Bagolyé pedig jócskán (3.66), Nyuszi esetében pedig billeg a mérleg nyelve (3.06). Az ő megítélésében bizonyultak olvasóink a leginkább megosztottnak, benne találják meg legtöbben a negatív hőst. Azok rokonszenveztek jobban a szereplőkkel (mindegyikkel), akiknek legjobban tetszett a regény, ugyanakkor az is kiderült, hogy a szereplőkkel való rokonszenvezést jóval erősebben befolyásolták a függő változók, mint a fogadtatást. Míg a *Micimackó*-könyvek tetszésmutatója a férfiak és a nők körében 3.94 és 4.32 volt, *Micimackó* kedvelési indexe 3.63 és 4.35, Malackáé 3.73 és 4.43. Másik példa: a pesszimisták között a Milne-regény tetszésindexe 3.92, az optimisták körében 4.32 volt, *Micimackó* kedvelési mutatója viszont 2.92 és 4.49.

(*Nők és férfiak, fiatalok és idősek, egyetemisták és diplomások*) A nők körében *Micimackó*, Malacka, Kanga és Zsebibaba jóval kedveltebbek, mint a férfiak körében, vagyis a regény szereplői közül a nők, a gyerekek és a kicsinyek. Csupán Nyuszi kedveltebb a férfiak körében.

A 21–30 évesek körében *Micimackó*, Malacka, Füle és Kanga kedveltebb valamivel az átlagosnál, a 31–50 évesek körében Kanga és Róbert Gida, a szereplők közül Bagoly mellett a legfeljebb. A legidősebbek körében az átlagosnál jóval kedveltebb *Micimackó*, Nyuszi és különösen Bagoly. Ők tehát kétféle bölcslet érznek közel magukhoz: *Micimackó*t és Bagolyt.

Az egyetemisták körében Malacka és Füle a legnépszerűbbek, mindketten jóval inkább, mint a címszereplő, a diplomások körében pedig *Micimackó*, Kanga és Róbert Gida. A humán orientációjú olvasók körében *Micimackó*, Malacka, Kanga

és Bagoly kedveltebb az átlagosnál, a reáorientációjú olvasók között Tigris és (még inkább) Nyuszi kedveltsége haladja meg az átlagost.

(*Világlátás és értékrend*) Legnagyobbak a különbségek a szereplők kedvelésében a különböző világszemléletűek között. A pesszimizták egyértelműen a rokonlelkű Fülest kedvelik legjobban. Az optimisták körében kimagaslóan Micimackó a legkedveltebb. A kellemes-biztonságos értékrendű olvasók körében nem véletlenül a hebehurgya és kockázatvállaló Tigris a legkedveltebb. A szellemi értékrendűek számára az iskolássá váló Róbert Gida a legkedveltebb, az irodalomhoz leggyengébb szálakkal kapcsolódók Micimackót és Malackát kedvelik legjobban, a legerősebb szálakkal kapcsolódók Kangát és Zsebibabát.

(*Micimackó*) Micimackót az olvasónak meg kell különböztetni más alapszövegekben szereplő medvéktől. A legidősebbek Sebők Zsigmond Mackó úrjától, több generáció a *Dzsungel könyve* Balu Medvéjétől, a Foxi-Maxi rajzfilm Maci Lacijától, a fiatalabbak Kormos István Vackorjától. Micimackót profi és laikus olvasói egyaránt tekinthetik átlagos vagy enyhén értelmi fogyatékos kisgyerekeknek, bohócnak vagy bölcsnek, hedonistának vagy melankolikusnak. Micimackót egyesek taoista bölcsnek tartják,³³ a Milne-regény szakértőjének számító pszichológus viszont így látja: „Nem túlságosan okos. Jóságos és puha szívű. Nemcsak valóságos, hanem a szellemi táplálékot is szívesen fogyasztja, és maga is készíti, ugyanakkor szívesen meghentergőzik a pocsolyában. Távol áll tőle a pöffeszkedés, vagy a csekély képességűekre jellemző ártalmas nagyra törés. Nem túl bonyolult személyiség”.³⁴ Micimackóval olvasóink valamivel kevésbé (4.12) rokonszenveztek, mint az összes szereplő közül leginkább kedvelt Malackával (4.24), de általában ugyanazok, akik Malackát is kedvelték, vagyis leginkább (4.49–4.75) az idősek, a diplomások, az optimisták és az irodalom irányában legkevésbé nyitottak. A Micimackóval nagyon rokonszenvezők 88 százaléka Malackát is nagyon kedveli, és a Malackát nagyon kedvelők 68 százaléka Micimackót is.³⁵ Abban, hogy a nők jóval inkább kedvelik, mint a férfiak, hazánkban szerepet játszhat a nevének Karinthy által feminin értelmezést sugalló fordítása. Micimackót azok kedvelik legjobban, akiknek nagyon tetszett a meseregény (4.67) és akikre legerősebben hatott (4.64), éppen ezért azt is feltételezhetjük, hogy a Micimackó-könyvek pozitív fogadtatásában és erős hatásában éppen neki, Micimackónak is komoly szerepe lehetett. Az pedig, hogy a Milne-regényt erősen redukálva értelmező olvasók körében is magas volt Micimackó kedveltsége, arra utalhat, hogy a címszereplő kedvelésének nem feltétele árnyalt értelmezése. A címszereplőt leghűvösebben fogadták a férfiak, a pesszimizták és a biztonságos-kellemes értékrendűek (2.92–3.63). A főszereplőt teljes mértékben elutasító olvasók döntő többsége a reálszférához tartozó 21–30 éves, kétharmada pedig részben a meseregényt egyértelműen elutasítók közé tartozott.

(*Malacka*) Malackát lehetne akár élősködőnek, hízelgőnek, érdekből barátnak is tekinteni, a viselkedésből a lélekre pontosabban következtető pszichológus így jellemzi: „Kívül-belül kedves. Maga a jóindulat, az együttműködés. Ő a kiegészítő, az örök famulus. Társának nincs terhére, azt ki nem használja. Legalább annyit ad, amennyit kap.”³⁶ Az összes szereplő közül Malacka a legkedveltebb figura a nők körében, valamint a nők által dominált csoportokhoz tartozók, vagyis a huszonévesek, az egyetemisták, a diplomások, a humán szférába tartozók, az optimisták,

a szellemi értékrendűek között aratott legnagyobb sikert az átlagoshoz (4.26) képest (4.37–4.52). Legkevésbé kedvelt a férfiak, a 31–50 évesek, a reálszférához tartozók, a pesszimisták és a kellemes-biztonságos értékrendűek körében.

(*Kanga és Zsebibaba*) Malacka után a Kanga–Zsebibaba páros a legkedveltebb (4.20–4.20). Úgy tűnik, hogy anyai szerepének már-már erőszakos túlhajtása, „túlgondoskodása” csak a férfiakat, a reálszférához tartozókat és a pesszimistákat zárhatta (3.40–3.94). Legmelegebb fogadtatásra a nők, a nagyobb részt nőkből álló diplomások és humán szférához tartozók, optimisták és az irodalom felé megnyitottabbak körében talált (4.32–4.51). A Zsebibaba melletti pro és kontra szavazatok éppen ugyanígy alakultak.

(*Tigris*) A rakoncátlanak, sőt akár rossz gyerekek is tekinthető Tigris ugyanúgy kedvelték olvasóink, mint Micimackót, mintha csak Halász jellemzése alapján döntöttek volna: „Azzal tartja fenn testi-lelki egyensúlyát, hogy igyekszik a lehető legkisebb mértékben tudomást venni az elképzeléseinek ellenszegülő valóságról, de ezt agresszivitás nélkül és játékosan teszi.”³⁷ Kedvelőinek összetétele azonban eltért az eddigiekétől. A férfiak és a nők, a különböző korcsoportok tagjai, az egyetemisták és diplomások, a kellemes-biztonságos és a szellemi értékrendűek nagyjából egyformán kedvelték. Legjobban a reálszférához tartozók (4.33) kedvelték, legkevésbé pedig azok, akiknek nem tetszett a Milne-regény.

(*Füles*) Füles érezhető és vélelmezhető borúlátónak vagy mindent megkérdőjelező cinikusnak, magányos kisgyerekeknek vagy megkeseredett felnőttnek, örök balleknak vagy melankolikusnak, bolondnak vagy bölcsnek, mindenből kiábrándultnak vagy szeretetet éhezőnek, és olyannak, ahogyan Halász jellemezte: „Az örök pesszimista, az örök kisémmizett-kirekesztett és örök meg nem értett. Mindig kívül van a körön. Ugyanakkor türelmes és udvarias. Öniróniája már-már védőpajzsa. Bár nem a legjobbak képességei, szeretet gondolkozni, saját reakcióit megpróbálja tudatosítani. Tudatos önkicsinyítéssel is rájátszik a dolgokra, ám rá kell ébredni, hogy valóságban kisebb, mint amekkorának magát látni szeretné láttatni.”³⁸ Ezt a kellőképp sokféleképpen értelmezhető figurát a zömmel pozitív irányú olvasói redukciók és összegeзések következtében nem sokkal kevesebben kedvelték, mint a legkedveltebbeket, de őt mások kedvelték és utasították el, mint a többieket. Hogy milyen erős hatással lehet a világszemlélet egy irodalmi mű vagy egyes szereplői befogadására, mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy Fülest kimagaslóan pesszimista világlátású olvasói kedvelik legjobban (4.50). Az átlagosnál jobban kedvelői között vannak még a talán a benne filozófust vélő szellemi értékrendűek és az árnyalt értelmezést adó olvasók. Ennek ellentmondani látszik az, hogy az irodalommal leglazább kapcsolatban állók körében kedveltebb, mint a többiek körében. Ezt a feltevést erősíti az a tény, hogy a Micimackót eléggé vagy nagyon kedvelők döntő többsége (86%) Fülest is kedveli, és ez fordítva is igaz.

(*Bagoly*) Bagoly sokak számára egy fontoskodó, tudálékos, nagyképű alak. Mindazonáltal elfogadhatóságát az is erősítheti, hogy a *Micimackó* legkedveltebb szereplői is elfogadják. Nem csak elfogadható, hanem kedvelhető is, mint azt Halász jellemzése is megerősíti: „Mivel bölcsnek nevezik, annak is tartja, s ami még fontosabb, tartatja magát. Tud vigyázni kivívott pozíciójára. Kevés képessége és is-

merete van, de ebből a legtöbbet hozza ki. Felismeri, hogy amikor reménytelen a beszéd, jobb a sokat jelentő semmitmondás, az állítás nélkül állítás, ami a maga módján mégis bölcsesség.³⁹ Hogy valóban kedvelhető is, arra bizonyítékkal szolgál 3.65-ös kedvelési mutatója, ami természetesen azt is jelzi, hogy a kilenc szereplő közül azért csak utolsó előtti a rangsorban. Megítélésében a legnagyobb különbségek a legidősebbek (4.18) és a fiatalabb korcsoportok tagjai (3.57, 3.58) között van. Jobban kedvelik a diplomások (3.81), mint az egyetemisták (3.48), a humán irányultságúak (4.14), mint a Bagoly-féle racionalitást, úgy tűnik, nemigen értékelő reálpályán lévők (3.73). Feltehetően rendíthetetlen nyugalmán akadnak ki a pesszimisták (2.81), és talán éppen ezt értékelik a biztonságot és kellemességet mindenképp elé helyezők (3.72) és az optimisták (3.88).

(*Nyuszi*) Ha nem is kifejezetten negatív hős, ő a legkevésbé kedvelt figura (3.05). Szokás őt okoskodónak, fontoskodónak, erőszakosnak tekinteni, de Halász szemében „fürge szellemű, jó a humorérzéke, gyorsan észreveszi a helyzet fonákját. Vezéregyéniség, ha kell, határozottan cselekszik”.⁴⁰ Ezeket sokan érezhetik férfias tulajdonságoknak, erre utal az a tény, hogy ő az egyetlen a férfiak körében kedveltebb szereplő (3.32). Ő osztja meg leginkább olvasóinkat, hiszen a kérdezettek 22 százaléka nagyon kedveli, 20 százaléka számára nagyon ellenszenves, és ez esetben csak kevesen (19%) maradnak középben. A legidősebbek (3.89) és a diplomások (6.64) sokkal inkább kedvelik, mint az egyetemisták (2.91). A nagy szervezőt, a racionalitás megtestesítőt érthetően a reálpályán lévők (3.34) kedvelik jobban, mint a humán terület képviselői (2.61). Feltehetően magabiztossága miatt kedvelik jobban az optimisták (3.44), mint a pesszimisták (2.65). Eléggé meglepő, hogy az irodalom iránt legnyitottabbak határozottan jobban kedvelték (3.50), mint a többiek, ami talán azzal magyarázható, hogy ők tudtak leginkább megszabadulni az erősen redukáló sztereotípiáktól. A Micimackóval eléggé vagy nagyon rokonszenvezőknek csak 49 százaléka kedveli Nyuszit is, akinek megítélésében a Micimackót kedvelők véleménye 15 százaléka bizonytalan, 29 százaléka pedig elutasító.

(*Róbert Gida*) Benne is van a Pagony mesevilágában, de kívülről reflektál is rá, gazda is meg barát is. A többiekhez képest tekinthető felnőttnak, irányítónak, bajban segítőnek, főnöknek, de tekinthető a mese hallgatójának (olvasótársnak), de tekinthető éppen olyan szereplőnek is, mint a többiek. Mesebeli figura is, akit mesebeli társai velük egyenrangúnak fogadnak el, ugyanakkor egy másik világnak is a polgára. Neme (kisfiú) és társadalmi státusa (az intézményes szocializáció jelöltje) az olvasó számára egyértelmű. Az olvasó világosan érezheti, hogy az „akárhová” és a „mindig játszani fognak” az örök Pagonyhoz képest csak viszonylagos érvényűek.

A népszerűségi versenyben Kangával holtversenyben áll a második helyen. Hogy mennyit jelent az, ha az olvasó tisztában van a szereplő nemével, amit már tapasztalhattunk Kanga esetében, egyértelműen bizonyítja Róbert Gida esete is,⁴¹ aki a férfiak körében ugyanannyira kedvelt volt, mint a nők körében. Mint a legtöbb szereplő, ő is a diplomások, a humán pályán lévők és az irodalommal legszorosabb kapcsolatban lévők körében lett a legkedveltebb, a leginkább elutasított pedig a legfiatalabbak, az egyetemisták és a *Micimackó*-könyveket elutasítók körében.

Szemponatok a projektum folytatásához

A *Micimackó*-projektum következő szakaszában a mostani becserkésző-felderítő előtanulmány tapasztalatai figyelembe vételével sor kerülhetne egy olyan kutatásra, mely megfelelhetne sokkal szigorúbb szakmai követelményeknek. A projektumnak ebben a szakaszában kirajzolódhatna a *Micimackó*-olvasás pontos élet-történeti és olvasástörténeti kontextusa. Jelen kutatásban csak gyermekkori, későbbi és mostani olvasatokat sikerült elkülöníteni, márpedig mindhárom esetben eléggé különböző olvasatok keveredhetnek össze: gyermekkorban szülői felolvasás hallgatása és saját olvasás, később iskolai olvasmány és szabadon választott kamaszkori, ifjúkori és felnőttkori olvasatok, a jelenlegi olvasatok is lehettek szabadon választottak és a kutató kérésére történtek. A mostani kutatásból még csak annyi derült ki, hogy ilyen „laza” kategóriákat használva nem voltak jelentős eltérések a gyermekkori, későbbi és a jelenlegi olvasatok között a *Micimackó* kedvelésében, az elvárások teljesülésében, a befejezés elfogadásában, a mű világának megítélésében. Ezzel szemben jelentős eltérés volt a Milne-regény hatásában, ami a gyermekkori olvasás esetén volt a leggyengébb, legnagyobb arányban maradt a kellemesség szintjén, valamint az árnyalt értelmezések arányában, ami a jelenlegi olvasatok esetén volt a legnagyobb, ami talán a halványabb és élesebb emlékek különbözőségével magyarázható.

A következő szakaszban vizsgálni kell, hol helyezkedik el a *Micimackó*-élmény az irodalmi élmény-univerzumban, hogyan kapcsolódik ez az alapszöveg más alapszövegekhez a férfiak és nők, a nemzedékek, a különböző érdeklődésű és a különböző szubkultúrákhoz tartozó olvasók körében. Ami csak a Medvéket illeti, ma már a legidősebbek alapszövegei közül hiányzik Sebők Zsigmond Mackó ura, de a *Dzsungel könyve* Balu medvéje még előfordulhat a mai nagyszülők alapszövegei között. A mai szülők és gyerekeik körében egyaránt működő alapszövegek között szerepelnek még a *Csillagok háborúja* és a *Harry Potter* árnyékában is, Janikovszky Éva és Lázár Ervin művei.

A projektum következő szakaszában sort kell keríteni az átfogó értelmezések és a részletetek értelmezésének összehasonlítására szövegrészetek elemzésével is a rész-egész hermeneutikájának jegyében. Szóba kerülhet az Erdő és az Elvarázsolt Völgy értelmezése: mennyiben tekinthető az egyik a játék, a barátság, a kaland, a demokrácia, a másik meg a megállított idő, az emlékezés, a mese és valóság közötti átmenet világának. Megkérdezhetjük, hogyan értelmezi az olvasó „a dolgok utáni kutatás szabályos rendjé”-t.

Érdekelhettük, hogy a szereplők hatása erőteljesebb volt, mint az egész mű hatása. A szereplők kedvelése és elutasítása jobban differenciálta a kérdezettek különböző csoportjait, vagyis *Micimackó* jobban, mint a *Micimackó*-könyvek. A fogadtatás esetén mint két különböző dimenziót kellene kezelni a szereplők kedvelését és a velük való azonosulást. Feltételezhető, hogy a különböző szintű kedvelés-nemkedvelés mögött különböző értelmezések húzódnak meg, ezért alaposan vizsgálni kell a szereplők értelmezését. Olyan kérdésekre várhatnánk választ az olvasóktól, mint „Mi a nagyobb teljesítmény: rámenni a dolgokra, mint Nyuszi, vagy rájönni, mint *Micimackó* teszi?”, „Mennyiben van igaza *Micimackó*nak abban, hogy

„általában senki sem olyan nagyon komisz?”, „Mi lehet az a finom hangocska, amely Malackának azt súgta, hogy ne hallgasson Nyuszira? És miért hallgat mégis Nyuszira?”, „Mi lehet az a Semmi, amit Róbert Gida legjobban szeret csinálni?”, „Miért ragaszkodik Micimackó annyira a »tilupám»-hoz?”, „Miért akarja Nyuszi, hogy Kanga elhagyja az Erdőt?”

Az elővizsgálat bizonyította, hogy a *Micimackó* befogadásában is jelentős szerepe van a nemnek, az életkornak (nemzedékhez tartozásnak), az iskolázottságnak, a humán és reálorientációnak, az értékrendnek, a világlátásnak és az irodalommal kapcsolatos beállítódásnak, ezeket a független változókat a második szakaszban is célszerű alkalmazni, kiegészítve az életmód, a szabadidő-töltési és szórakozási szokások, a világnézet, az ízlés, az irodalmi olvasottság befolyásoló szerepének vizsgálatával.

JEGYZETEK

1. Ugyanis egy olvasónak ugyanarról a műről az idő elteltével többféle olvasta is lehet.
2. A továbbiakban – mint oly sokan mások – *Micimackó* néven én is egy műnek tekintem a két *Micimackó*-könyvet.
3. Kamarás István, *A. A. Milne Micimackó / Micimackó kuckója. Munkafüzet*, Budapest, Raabe Klett, 1998.
4. Vö. Halász László, *Három rendbagyó könyv örökös sikere. Egy pszichológus olvasó reflexiói*, Kultúra és Közösség, 1981/3., 3–16.
5. Vö. Kiss Endre, *A kibelezett Micimackó, avagy egy világhírű könyv hatásának titka*, Világosság 1981/4., 242–247.
6. Vö. Kardos András, *A misztikus erdő. A Micimackó egy lehetséges olvasatának vázlatja*. Mozdó Világ 1982/12., 54–63.
7. Vö. Radnóti Sándor, *Christopher Robin (Róbert Gida) hatvan éves*, Nagyvilág 1980/9., 1382–1387.
8. Lásd Heller Ágnes, *Az önéletrajzi emlékezés filozófiája*, Múlt és Jövő, Budapest.
9. Frank Whitehead et al, *Children and Their Books*, Macmillan, Basingstoke, 1977.
10. Amikor a manchesteri és a miskolci könyvtárhasználók olvasási szokásait vizsgáltuk.
11. A *Micimackó* 1926-ban, a *Micimackó kuckója* 1928-ban jelent meg.
12. A *Rozsdatemető*, Weöres művei, Pilinszky költeményei, a táncház, a beatzene, Kafka regényei, *A Mester és Margarita*, a nagyobb nyilvánossághoz jutó amatőr művészeti együttesek mellett. Vö. Kamarás István, *Értékes-e a deviáns?* = Uő., *Olvasásügy*, Iskolakultúra, Budapest, 8–17.
13. 26 regény, 21 film, 5 költő és Örkény egypercesei.
14. *Uo.*
15. Megelőzve egyebek mellett József Attila költeményeit (56 %), Örkény egyperces novelláit (55 %), Ady költeményeit (52 %), Mórincz *Légy jó mindhalálig* (50 %) és Dumas *Gróf Monte Christo* (37 %) című művét.
16. Kamarás István, *Regényolvasatok az 1960–70-es évek és az ezredforduló élményvilágában* = *Olvasásügy*, 151–180.
17. *Uo.*, 167–168. Nem szerepel sem a *Törless iskolaévei*, sem az *Emlékiratok könyve* (Nádas), sem a *Hrabal könyve* (Esterházy), sem a *Máté evangéliuma* (Pasolini), sem *Az én huszadik századom* (Enyedi), sem a *Szárnyas fejvadász* élménykörében, és nagyon távol áll a *Terminator*, a *Superman*, a *King Kong*, a *Drakula*, a *Jurassic Park*, a *Cápa* és *Az angol beteg* élményköreitől.
18. A 21–30 évesek aránya a férfiak és a nők körében 51 és 57, a 31–50 éveseké 31 és 25 százalék, az idősebbek aránya mindkét nem esetében 18 százalék.
19. A felsőfokon tanulók aránya 50, a diplomásoké 38, a középfokú végzettségűeké 12 százalék. A nők körében 55 és 35 százalék a diákok és a diplomások aránya, a férfiak között 37 és 45 százalék.
20. Diplomás óvónők, tanítók, humán tárgyakat tanító tanárok, humán pályára készülő főiskolások és egyetemisták.

21. Mérnökök, közgazdászok, informatikusok, természettudományi tárgyakat tanító tanárok.
22. Anyagi jólét, béke, boldogság, kellemes élet, jókedélyű, fegyelmezett, belső harmónia.
23. Barátság, egyenlőség, bátorság, felelősség, megbocsátás, segítőkészség.
24. Bölcsesség, értelmesség, szépség, szabadság, alkotó szellemű, előítéletektől mentes.
25. A többiek a háromféle értékorientáció különböző kombinációival jellemezhetők.
26. Ld. Zolnay Vilmos, *Mi kell a gyermekeknek? A. A. Milne Micimackó című könyvéről*, Könyvtáros 1972/2, 105–108.
27. Akiket felszabadított, cselekvésre készítetett, elgondolkodtatott, felkavart, megrendített, feladat elé állított, akiben büntudatot ébresztett, akinek látókörét tágította, világnézetét alakította, példát nyújtott, aki elé tükröt tartott, aki úgy érzi, más ember lett.
28. Akiknek ismereteket közölt, újat mondott, új összefüggéseket tárt fel, akiket elgondolkodtatott, állásfoglalásra készítetett, akinek látókörét tágította, igazolta elképzeléseit.
29. Akiket felbosszantott, fárasztott, elkésérített, megzavart, közömbösen hagyott, akiknek csalódást okozott, akiben félelmet keltett.
30. „Ön hogyan értelmezi a *Micimackó*-könyveket?“, „Mit tart a *Micimackó*-könyvek legfontosabb gondolatának?“
31. „Nagyon közel áll, egyetértek vele“, „Eléggé közel áll, részben egyetértek vele“.
32. Malacka 4.26, Kanga 4.20, Zsebibaba 4.20, Tigris 4.17, Róbert Gida 4.16, Micimackó 4.12
33. Benjamin Hoff, *Micimackó és a tao*, Terricum, Budapest, 1988.
34. Kamarás 1998, 37
35. Mindössze ketten akadtak, akik egyiküket nagyon kedvelték, a másikat meg elutasították.
36. Kamarás 1998, 37.
37. *Uo.*, 326.
38. *Uo.*, 36.
39. *Uo.*
40. *Uo.*
41. Bár akadt olvasó, aki kecskegidával azonosította.

